

(jako u svakoj šali ima i zrnce istine), čak se i svjetla pale i gase zbog toga, a Ivan Martinac nastavlja. Vidite, kaže mi gledajući me, kao i uvijek, ravno u oči, i većeras je na ovoj mojoj projekciji bilo ljudi koji misle da sve znaju o filmu i rade, snimaju ili pišu o svemu tome, a nemaju pojma. Njima nije još ni danas jasno zašto u mojim filmovima nema dijaloga ni monologa, nema govora, nema teksta. A zašto nema? Pa zato jer su to dva medija, jer film ne trpi govorna objašnjenja. Pa nek' pišu eseje, ti glupi pizduni, ako žele nešto verbalno objašnjavati, nek idu tamo gdje im je mjesto, a film, film mora biti čist, rasterećen svih tih bespotrebnih dodataka i oni to ne razumiju, a onda naravno ne razumiju ni mene ni moje filmove, samo što ih je to strah priznati. Pa mi nabraja neka imena, od kojih bi mi se, da je imam, digla kosa na glavi.

Vi naravno znate da ovo nije intervj, kaže Ivan Martinac ponovno, ne bih mogao pristati na tako nešto, posebno ne na snimanje, kamere i rasvjeta i sva ta tehnika, to uopće ne dolazi u obzir, a ja se smješkam u sebi jer, srećom, kao i obično, nisam mu poturio diktafon pod nos i ništa ne zapisujem, samo razgovaramo, okruženi tišinom splitske noći (sada je već 22.05 i prestala je zvonjava koja nas je neko vrijeme zaglušila), prošavši kroz Zlatna vrata Dioklecijanove palače, pod tamnom patinom Grgurova kipa, na mjestu gdje se jedna, davna povijest, sažima s onom nešto mlađom, još uvijek u krugu stare splitske utvrde, dok se nebom ponovo navlače tmasti oblaci i sprema se kiša.

Svi pobožno šute, tek Ante pokušava ubaciti koju svoju ali ga Martinac odmah ušutkava s 'Ajde, Ante, ne zajebavaj'. U glavi mi se okreće bezbroj pitanja: o prvim naznakama njegovih budućih aktivnosti, o tome zašto je izabrao arhitekturu i zašto je iz Zagreba otišao u Beograd, tj. o Mirjani, o tome tko ga je pozvao i zašto na studij u Centru za stručno osposobljavanje filmskih radnika, o poeziji, o šahu, o tome što mu znači njegova titula majstora amaterskog filma, koju je dobio još 1964, nakon samo četiri ili pet godina rada na filmu (!), o njegovu utjecaju na suvremeni arhitektonski slog u Splitu i šire, o barem nekim od njegovih sedamdesetak filmova, o Živojinu Pavloviću i Tomislavu Gotovcu, o njegovu viđenju važnosti glazbe u filmu i načinu kako je biraо glazbene motive, o FAS-u, o posljednjih deset

godina bez novoga filma i o budućih deset, o planovima, o budućnosti, o smislu i značenju Nagrade za životno djelo (presuda ili priznanje?), o nagradama uopće, o upisu u Kinoklub Zagreb i prvom scenariju donesenu Mihovilu Pansiniju na uvid i o brzu odlasku, o filmskoj formi i sadržaju, o Dalmaciji i Splitu i koliko su mu važni, o zdravlju i o bolesti, o životu i o smrti. Znam da je na mnoga od tih pitanja već odgovorio drugim kolegama, ali, tko zna, možda bih uspio saznati i nešto novo, otkriti neki detalj, možda banalan, možda presudan, kojim bih se približio spoznaji o tome tko je, zaista, Ivan Martinac.

Vrijeme neumoljivo prolazi pa mi je sve jasnije da ćemo se uskoro morati rastati (ma kakva dva sata razgovora, ili više, uspjeli smo u nekih 45 minuta prijeći otprilike isto toliko metara, između dvorane Kina Zlatna vrata i ovoga mokrog i škriputavog šljunka na kojem sada stojimo) i da više neću moći pitati bilo što od ovoga o čemu mislim. Naš je krug sve širi, Sanja ide na jednu stranu, Vanja na drugu, Ante je odustao od zajebavanja, a i drugima je već lagano dosta.

Martinac konačno odlučuje da neće na taj cocktail pa se društvo razilazi. Negdje je oko 22.20, dalmatinska metropola uglavnom već spava, osim nekoliko ljubavnih parova, djece koja neumorno bacaju petarde i filmaša, uz ostale beskućnike. Očajnički se hvatam posljednje teme, o horoskopima i njihovoj važnosti, a Ivan Martinac me, odmah, naravno pita o mojoj datumu rođenja, pa donekle razočarano i oprezno konstatira: 'Vaga' a ja repliciram: 'Ne, Djevica' (rođen sam na prijelazu jednog znaka u drugi), kao da će to nešto promijeniti i kao da će se, zbog mojeg datuma rođenja i horoskopskog znaka, zaista gospodin Martinac predomisliti pa će, tu i sada, odlučiti neka ga ipak sutra nazovem i dogоворимо taj intervj. Naravno, čuda se događaju sve rijede pa mi, na konačnom rastanku, Ivan Martinac tek dobacuje, s desetak metara udaljenosti, dok se uspinje stubama uz Grgura a ja koračam opet prema Zlatnim vratima, neka ipak ne napišem imena onih pizduna koje je spomenuo prije desetak minuta, a ja, što ću, obećajem da ću voditi o tomu računa. Više se ne rukujemo, to smo u ovih 45 minuta učinili već nekoliko puta, stalno se oprštajući i stalno se vraćajući razgovoru, uvjeravajući se uzajam-

no da to nije intervj, a tonući sve dublje u nešto što je intervjuu bilo opasno slično.

I tako, koračam kroz uske uličice sjevernoga dijela Dioklecijanove palače pa preko praznoga trga, dok iz sve tamnijih oblaka počinju padati prve kapi kiše. U glavi su mi Martinacove rečenice, izrečene 'u obranu filma', na retrospektivnoj projekciji održanoj 1999. godine u povodu dodjele Nagrade za životno djelo: "...Svaki je drukčiji, svaki ima svoj (a ne moj) stil. Molim vas, nemojte u njima tražiti priču, iako svi oni imaju (ajmoreć jednoredičeničnu) priču, koja, razumije se, nije osobito važna. Jednostavno ih gledajte iz kadra u kadar (kao što se sluša glazba) jer treba vidjeti svaki kadar - da bi se video film..."

Ernest Gregl, filmski tehnikolog

ČUDNOVATA DOGAĐANJA ILI RESTAURACIJA 8 mm FILMOVA IVANA MARTINCA

U dugogodišnjoj praksi tehnološke obrade filmove već sam mnogo puta video kako pojedini filmovi fizički reagiraju kada se u njihovu originalnu materiju intervenira, pa iako je to sasvim metafizički pristup, osobito sada, dok intenzivno radim na restauraciji starih filmova, ponovno dolazim do spoznaje da se neki filmovi ponašaju kao živa bića. Ima nešto u njima što više ili manje zrači, pruža otpor ili se tvrdoglavovo otima od namjere da se od njihove postojeće fizičke strukture učini nešto drugo. Prihvaćao sam to s nekoga fizikalnog stajališta, jer silna energija velikog broja ljudi koji sudjeluju u stvaranju filma sublimira se u atomske čestice filmske vrpce, jer sve što se oko filma radi fokusira se i prenosi na male kvadratiće filmske vrpce, koji upijaju svu intelektualnu i fizičku energiju realizatora, te formiraju određenu strukturu filma, koji opet vizualno doživljavamo na ekranu prosvetljavanjem kroz projektor. Kod filmova o kojima je riječ dešavalo se nešto što je i mene dovodilo do posebna razmišljanja.

Filmovi autora Ivana Martinca pružali su toliki otpor pri intervencijama u njihovu preoblikovanju u drugi status filmske vrpce, da je to dovodilo do cijelih potresa u prijateljskim odnosima kod tehničkih suradnika pa do same odluke jednog laboratoriјa da prestane s radom

na takvim poslovima (koji su se do tada normalno radili) jer su gubici u materijalu, vremenu i tehnološkom procesu odjednom postali golemi. Sve je počelo bezazleno i rutinski, a možda i ne. Šest odabralih starih filmova splitskog autora Ivana Martića snimljenih šezdesetih godina prošlog stoljeća, na 8 mm umkher-vrpci, znači jedinom originalu koji je s dugotrajnom upotrebom doživio razna mehanička oštećenja, trebalo je restaurirati i prebacivanjem sa 8 mm na 16 mm vrpcu osigurati dalji životni vijek. Nakon posebne provjere samog autora, o sposobnosti, povjerenju, te ostalim zvjezdanim znakovima filmskoga tehnologa kojemu se daju u ruke i ti filmovi, to posebno čuvano blago autora, gdje su zapisana sva htijenja, ambicije i umjetnička nadahnuća tih stvaralačkih godina, dakle ti filmovi koje autor gleda kao dio sebe, povjereni su sada drugoj osobi. Štoviše, ambicije su bile da se ti filmovi osvremenе s optičkim tonom, odnosno vrate u zvučno stanje kako su bili gledani u onim godinama kada se paralelno uz projekciju 8 mm slike sinkrono reproducirao ton preko magnetofonske vrpce. Dakle s potpunim povjerenjem autora da će svaki kvadrat filma ostati na broju kao u originalu, mojem istraživačkom zanosu restauratora da produljim vijek trajanja, u ruke su mi predani ti filmovi.

Bilo je to 28. travnja 2001. godine.

Monolog o Splitu Ivana Martinca

Kako uvijek inzistiram na maksimalnoj kvaliteti rada, odlučeno je da se radovi na prebacivanju sa 8 na 16 mm vrpcu obave u provjerenu, vrlo specijaliziranu budimpeštanskom Foto trik studiju kod g. Imre Varge, koji takve poslove radi i za mađarski državni arhiv.

Uz organizaciju Hrvatskoga filmskog saveza i svestranu potporu gđe Vere Robić-Škarica, na

put u Mađarsku s filmovima koje sam prethodno pregledao, očistio i pripremio za izradu povećanja trebali smo krenuti 24. svibnja 2001. Galeta i ja. Dva dana prije puta dobivamo brzjav da u Studiju nisu završili radove i da će nam javiti novi termin. Nakon čekanja i telefoniranja novi termin zakazan je za 6. kolovoza 2002. Krenuli smo.

Plan je bio da ostanem u Budimpešti sve dok traju radovi na filmovima, no s dolaskom u Studio nastaju novi problemi. Iako smo prethodno sve dogovorili, odjednom su iskrsnule neke zaprke sada oko njihova laboratorijskih vrata, jer su dobili hitan posao na 35 mm filmu pa se ne mogu odmah posvetiti našim filmovima. Trebalo je donijeti odluku da li ostaviti filmove u Studiju kod ljudi koje sam tek upoznao ili ih nositi natrag uz nove probleme s carinom, te čekati novi termin. Procjenio sam da mogu povjeriti filmove gospodinu Imri Vargi. Nakon obostrane razmjene potpunih informacija, zahvaljujući gospodinu Galeti koji savršeno govorio mađarski, i mojim uputama za svaki pojedini film, odlučio sam te filmove - relikvije ostaviti da se u miru i bez nepotrebne žurbe naprave, uz posebnu napomenu da ne mogu mirno spavati dok filmovi nisu uz mene, jer sam za njih preuzeo potpunu odgovornost. Telefonske informacije iz Zagreba upućivale su na to da se radovi na presnimavanju filmova odvijaju bez problema i mogao sam mirnije spavati. Konačno su originalni, novi negativi i radne kopije filmova na 16 mm vrpcu 10. listopada 2001. u Zagrebu, osim filma *Život je lijep*, čiji je novi negativ i radna kopija došao naknadno, jer je bilo tehničkih problema zbog jake eksploatacije originalnoga *umkhera* i oštećenih perforacija. Ne treba spominjati ni iskrice koje su izbijale na relaciji Budimpešta - Zagreb. Nestripljivom redatelju Ivanu Martinicu javljam se potkraj listopada uz napomenu kako se čini da njegovi filmovi ipak imaju neko zračenje jer se ne daju pokoriti svakomu, kako budimpeštanski laboratorij ima problema s filmom *Život je lijep*, a za film koji je kombinacija kolora i crno-bijele slike *Sve ili ništa* nedostaje dio radne crno-bijele kopije pa je treba napraviti u laboratoriju Jadran filma. Također moram napraviti i novu radnu kopiju filma *Atelier Dioklecijan*, koja je kopirana u koloru zbog nedostatka crno-bijelog filma. Konačno kompletirane radne kopije svih šest filmova na 16 mm vrpcu s original *umkherima* od 8 mm predane su u Splitu Ivanu Martinicu

25. veljače 2002., uz projekciju u dvorani kinoteke *Zlatna vrata*.

Ivan Martinac u zapisnik o predaji filmova nakon projekcije ustvrdio je kako je "izuzetno zadovoljan kvalitetom dosadašnjeg posla". Konačno olakšanje - a sada je trebalo ući u novu avanturu. Slijedi sinkronizacija filmova, izrada optičkoga ton-negativa i tonskih kopija, a sve to uz usporenu projekciju od 18 kvadrata u sekundi da se zadrži autentičnost kretnje originalnih osmica. Kada znamo da su svi uređaji za optički ton justirani na brzinu projektoru 24 kvadrata u sekundi, sada je trebalo izvesti nešto novo i smanjiti za jednu četvrtinu brzinu tonsa, da bi se mogao realno čuti pri projekciji od 18 kvadrata u sekundi na 16 mm projektoru. Moglo se to izvesti kompjutorskom kombinacijom *Time Stretch* ili snimanjem glazbe na master-vrpcu s usporenom brzinom od 18 kvadrata u sekundi. Tonski studio Jadran filma ima studijski magnetofon na kojem su bila moguća usporavanja i ubrzana snimanja, i to nam se učinilo jednostavnije i sigurnije. Nakon testiranja uređaja i proba pozvan je gospodin Martin Crvelin iz Splita, kojega je autor ovlastio da

I'm Mad Ivana Martinca

donese originalnu glazbu od filmova i da bude prisutan pri sinkronizaciji. Opet nastaju poteškoće. Tehničar s kojim sam radio sve probe odjednom je dobio poziv da hitno mora otpustiti s uređajima na teren u ekipu gdje se snima film. Opet čekanje, intervencije Hrvatskog filmskog saveza i dopisi s utvrđivanjem termina sinkronizacije, vraćanje tehničara iz ekipa, novo testiranje uređaja, angažiranje muzičkog voditelja i montažera i u srpnju dolazi gospodin Martin Crvelin - Tino iz Splita na snimanje glazbe. S nekim malim poteškoćama to je obavljen u ugodnu ozračju, a onda dolazi opet do čudnih zastoja tamo gdje ih ne bi trebalo biti. Ton-negativ dolazi na razvijanje u laboratoriju i

iz mašine izlaze dva filma mehanički oštećena. Ponovna izrada ton-negativa, startanje sa slikom i konačno prvo tonsko kopiranje filmova. Izlazi prva tonska kopija i s nestreljenjem očekujemo na projekciji napokon sliku i ton zajedno. Projektor u kontroli laboratorija ide samo standardno, 24 slike u sekundi, ali odmah vidimo da je sve u redu. Ton je ubrzan, znači bit će dobro kad bude išao sporije na projektoru brzinom 18 kvadrata u sekundi. Gledam zadovoljno sa čitačem svjetla Brankom projekciju toga prvog tonskog filma s nazivom *Život je lijep*, a posljednji kadar filma ima na sebi tekst "Split, 6. 8. '66. g."

- Gledajte - kaže mi Branko - i danas je 6. kolovoza!

Da, prvi ozvučeni film s optičkim tonom imao je prvo prikazivanje 6. kolovoza 2002. godine, isti dan i mjesec kada je snimljen u Splitu. Kao da je baš čekao taj datum jer nije odmah stigao s ostatim filmovima iz Mađarske, otezao je i s ton-negativom da bi se konačno predao na dan i mjesec svoga rođenja u novom fizičkom izdanju tonske kopije 16 mm.

Sretno ozračje da je konačno sve gotovo zamjenjene su ubrzo neshvatljive teškoće pri kopiranju ostalih filmova. Nakon kopiranja prvih kopija, korigiranja svjetla i nastavka kopiranja jedna serija kopija izlazi iz mašine potpuno tamna, iako je po probama bilo sve u redu. Ponovno kopiranje istih, sada svjetlosno korektnih, ali u mašini za razvijanje nastaju ogrebotine od gumica koje se vide na projekciji.

Treći put kopiranje - pola odlično, a pola opet ogrebotine koje su nastale za vrijeme same projekcije. U laboratoriju panika. Hoće li uopće ti filmovi biti otkopirani tehnički korektno i predani u ruke Ivana Martinca? Potrošio se gotovo sav crno-bijeli materijal predviđen i za druge filmove. Međutim, ja ne odustajem iako me u laboratoriju gledaju kao čovjeka koji im je predao na obradu neke čudne filmove s kojima ne mogu izaći na kraj. Naravno, ponestalo je materijala za kopiranje, nova se narudžba čeka od Kodaka i konačno 5. studenoga 2002. godine završila je odiseja filmova Ivana Martinca. Sada se čeka samo svečana projekcija, koja je zakazana za 22. studenog u Splitu, nadam se uz zadovoljstvo i sama autora jer je njegovim filmovima sada produžen životni vijek i mogućnost prezentiranja u novoj filmskoj formi.

KRAF I MORE

Branko Kukurin

33. KVARNERSKA REVIJA AMATERSKOG FILMA

KRAF 2002, Rijeka, 27. i 29. studenoga 2002.

Na ovogodišnju 33. kvarnersku reviju amaterskog filma pristiglo je 118 filmova za sve kategorije iz Poljske, Češke, Slovačke, Austrije, Italije, Bosne i Hercegovine i Makedonije te iz velikog broja hrvatskih klubova koji se do danas nisu pojavljivali na Reviji. Sa zadovoljstvom možemo konstatirati da svake godine pristiže veći broj filmova, što je i potvrda vrijednosti Revije. Motivsko-tematski raspon amaterskih filmskih stvaralača vrlo je širok, zahvaća do sruži esencijalna životna pitanja i u mnogim primjerima ukazuje na nov pristup starim (egzistencijalnim) problemima. Također je vrlo širok i stilsko-izražajni postupak; mnogi su autori uspjeli povezati sadržaj i formu, način ravnotežu između teme i načina (kako je prikazati i ostvariti); uspio im je ne samo filmski, vizualni, ugodaj, nego cijelovit estetski od

revijska publikacija